

Eugeniusz Sakowicz

"Dialog chrześcijan z wyznawcami
innych religii za wzorem św.
Franciszka z Asyżu", red. Salezy
Bogdan Brzuszek, Zenon Marian Styś,
Warszawa-Rzym 2006 : [recenzja]

Collectanea Theologica 77/3, 216-219

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

krywa prawdę o sobie oraz zaprasza go do komunii z sobą. Wydaje się, że na początku książki zabrakło podkreślenia jakże ważnego dla całej konstytucji aspektu osobowego w odniesieniu do objawienia. Co prawda w podsumowaniu książki można znaleźć nawiązanie do tej myśli, ale autor opracowania uczynił to zbyt późno. Ten mały mankament nie obniża oceny całości pracy, która jest godna wytrawnego teologa, wydobywającego ze skarbcza historii rzeczy stare i nowe.

ks. Miroslaw Jacek Skrobisz, Warszawa

Salezy Bogdan BRZUSZEK OFM, Zenon Marian STYŚ OFM (red.), *Dialog chrześcijan z wyznawcami innych religii za wzorem św. Franciszka z Asyżu*, Warszawa-Rzym 2006, ss. 246.

Blisko 15 lat temu witałem na lotnisku Okęcie w Warszawie dr. Muthukumaraswamy Arama, członka Wyższej Izby Parlamentu Indii, zaangażowanego w prace na rzecz pokoju w świecie. Był on również członkiem władz Światowej Konferencji Religie dla Pokoju (Word Conference on Religions for Peace – WCRP). Przyjechał do Polski, by wziąć udział w konferencji zorganizowanej przez Państwowe Muzeum na Majdanku w Lublinie przy współudziale WCRP pod nazwą *Religie o drogach pokoju i bezdrożach wojny* (owocem tego międzynarodowego spotkania jest książka o takim samym tytule, Lublin 1995). Spędziliśmy w Warszawie dwa dni. Dostojny gość poznał warszawską Starówkę i inne miejsca w centrum stolicy. Dużo rozmawialiśmy – mówiliśmy o pokoju i wojnie, o dialogu chrześcijan z niechrześcijanami, o życiu codziennym w Indiach i Polsce, o Zachodzie i Wschodzie. Jeden temat zapamiętałem dokładnie. Rozmawialiśmy o św. Franciszku z Asyżu, człowieku niezwykłym w swojej prostocie. Mój hinduistyczny gość był zafascynowany postacią Franciszka. Obiecał mi, po powrocie do Indii, przesłać książkę, którą o nim napisał. Poczta, niestety, nie doszła. A może dobrze, że nie doszła. Może po drodze z Indii do Polski dziełko te „przechwylił” ktoś inny zainteresowany św. Franciszkiem. Jeśli książka zaginęła, docierając w końcu do rąk kogoś, kogo nawróciła, to „chwała Bogu”! Ja natomiast na zawsze zapamiętałem hinduistę (który znał osobiście Alberta Einsteina, uczestniczył, w misji pokojowej ONZ patronującej zakończeniu apartheidu w RPA, wygłosił na Majdanku referat *Gandhi Apostoł pokoju i zaniechania przemocy*) jako człowieka zaprzyjaźnionego z Franciszkiem.

Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej w Warszawie wraz z Służbą na Rzecz Dialogu w Rzymie ogłosiło drukiem opracowanie zborowe (przekład z języka włoskiego) uzupełniony tekstami polskimi pt.

Dialog chrześcijan z wyznawcami innych religii za wzorem św. Franciszka z Asyżu. Wprowadzie na stronie redakcyjnej, oprócz informacji „Impri potest” Prowincji M. B. Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Polsce z 2006 r., znalazła się nota: „Do użytku wewnętrznego”, jednak nota ta nie zawęży kręgu odbiorców interesującego nas dzieła.

Prezentowana książka ukazała się jak siódmy tom serii wydawniczej „Jeden jest Pan”, realizowanej przez Franciszkańskie Centrum wraz ze Służbą na Rzecz Dialogu. Warto w tym miejscu wypunktować wszystkie wcześniejsze pozycje serii, by zauważyć jej specyfikę oraz przesłanie. W serii ukazały się: Vetralli OFM, *Dialog a tożsamość franciszkańska*, Warszawa-Rzym 2001; M. Stetsko, *Ekumeniczne zaangażowanie Zakonu Braci Mniejszych w dzieło ewangelizacji na terenach byłego ZSRR*, Warszawa-Rzym 2001; *Ekumeniczne powołanie franciszkanina. Materiały pomocnicze*, Warszawa-Rzym 2002; *Życie jako dialog za przykładem św. Franciszka z Asyżu*, Warszawa-Rzym 2003; *Oświeceni światłem jednej Ewangelii. Święci rosyjskiej Cerkwi prawosławnej i święci franciszkańscy*, Warszawa-Wenecja 2004; *Od krucjat ku spotkaniu z muzułmanami w duchu św. Franciszka z Asyżu*, Warszawa-Rzym 2005.

Sześć tomów zostało dostrzeżonych przez ekumenicznych recenzentów. Recenzje i omówienia autorstwa: Piotra Jaskóły, Eugeniusza Zarzyckiego OFM oraz Adama Królikowskiego ukazały się drukiem w pismach „Studia Oecumenica”, wydawanego przez Redakcję Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Opolu: 1 (2004), 2 (2002), 4 (2004), 5 (2005) oraz w „Przeglądzie Piśmiennictwa Teologicznego”: 11 (2005) nr 2 wydawanym przez ten sam Wydział Teologiczny UO.

W 1997 r. na mocy decyzji Kapituły Generalnej Franciszkanów powołany został przy Kurii Generalnej Zakonu zespół zakonników tworzących wspomnianą Służbę na Rzecz Dialogu. Zespół ten od początku składał się z trzech Komisji: Dialogu Ekumenicznego, Dialogu Międzyreligijnego, Dialogu z Kulturami. Wcześniej, w 1994 r., powstało w Warszawie Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej, którego siedzibą jest klasztor franciszkanów przy ul. Modzelewskiego 98 A w Warszawie. Centrum łatwo jest odnaleźć (warto do niego przybyć, chociażby po to, by zapoznać się z niezmiernie bogatą biblioteką) – mieści się ono między siedzibą Polskiego Radia a siedzibą Polskiej Telewizji na Woronicza.

Zarówno tom siódmy serii, jak i pierwszy, zostały opublikowane z myślą o zakonnikach należących do Prowincji Konferencji Zachodniosłowiańskiej Zakonu Braci Mniejszych. Każdy jednak, kto żywi zainteresowanie ekumenizmem, jego teologicznymi podstawami, w tym przede wszystkim działaniami na rzecz jedności łacinników i prawosławnych, winien uważnie zgłębić poszczególne tomy serii. Stu-

denci teologii (w tym – ekumenizmu i religiologii), pobierający naukę i formujący swój intelekt na kilkunastu kościelnych fakultetach teologicznych w Polsce i w licznych punktach konsultacyjnych (prowadzonych przez te fakultety) znajdują w poszczególnych tomach niezwykle interesujące teksty oraz dokumenty.

Niekwestionowanym autorytetem na polu dialogu międzyreligijnego (niezwykle trudnym do uprawy, bo „porośniętym” wielowiekowymi uprzedzeniami, podzielonym krzywdzącymi stereotypami, pychą i egoizmem o wymiarze zbiorowym) jest św. Franciszek z Asyżu. „Zwołanie” w 1986 r. i w 2002 r. do Asyżu przedstawicieli chrześcijaństwa i religii niechrześcijańskich na Światowy Dzień Modlitwy o Pokój w świecie jest niepodważalnym argumentem potwierdzającym ponadreligijną – uniwersalistyczną wartość Osoby Najpokorniejszego, Najuboższego Świętego. Franciszek Seraficki był zafascynowany kosmosem, światem przyrody ożywionej i nieożywionej. Widział on w każdej osobie ludzkiej Osobę Jedyną – Tego, który przez wcielenie upodobił się do każdego (pokonując wszelkie granice socjologiczno-kulturowe tworzone przez społeczności ludzkie) oraz który przez odkupienie każdego wyzwolił.

Strukturę książki wyznaczają następujące części: *Wstęp do wydania polskiego* (S. B. Brzuszek OFM i Z. M. Styś OFM); *Prezentacja* [książki] (Joseee Rodrigues Carballo OFM, minister generalny); I. *Świat potrzebuje dialogu*; II. *Doświadczenie Zakonu Braci Mniejszych w zakresie dialogu – 1. Życie „wśród muzułmanów” (Świadeństwo z Maroka); 2. Dialog i współpraca z muzułmanami w Kolonii (Świadeństwo z Europy); 3. Dialog i współżycie ze światem hinduskim (Świadeństwo z Indii); 4. Szerze otwarcie się na świat (Świadeństwo z Pakistanu); 5. Byłem buddystą jestem franciszkaninem (Świadeństwo z Korei); 6. Dialog z adeptami szkoły zen (Świadeństwo z Korei)*; III. *Franciszkanie a dialog międzyreligijny*; IV. *Św. Franciszek – od krucjaty do spotkania z sultaniem* (G. Jeusset OFM, T. Vetralli OFM); V. *Żyjemy duchem Asyżu* (S. B. Brzuszek OFM); VI. *Islam jako religia i w dialogu z chrześcijaństwem* (Agata Skowron-Nalborczyk, Adam Wąs SVD); VII. *Chrześcijańskie spojrzenie na hinduizm*; VIII. *W stronę dialogu z buddyzmem*; IX. *Chrześcijanie wobec innych Religii Azji Wschodniej – 1. Religia sikhów; 2. Dżinizm; 3. Konfucjanizm; 4. Taoizm; 5. Szintoizm; X. Stosunki z wyznawcami religii tradycyjnych; XI. Dialog międzyreligijny w Polsce* (Eugeniusz Sakowicz). Niesygnowane artykuły napisane zostały przez autorów, którzy wymienieni zostali przez J. R. Carballo w przypisie na s. 14.

Teksty omawianej książki, oprócz przekazania określonej dozy informacji o innych religiach i relacjach Kościoła z nimi, mają też przesłanie formacyjne. Bardzo ważne jest – czytelnik książki dochodzi do takiego przekonania po zapoznaniu się z osobistymi świadectwami franciszkanów prowadzących dialog codzienności z wyznawcami różnych religii – kształtowanie w sobie świadomości ekumenicznej. Wiąże się to z nieustannym nawracaniem się. Ekumenista/ekumenistka to

brat/siostra wszystkich ludzi, każdego człowieka – nie jest to braterstwo/siostrza-
ność deklaracyjne, lecz w pełni odpowiedzialne, solidarne wobec innego. Ważny
jest zatem ekumenizm duchowy, który powinien opierać się na nieustannym po-
głębianiu życia wewnętrznego. W formowanie myślenia i etosu ekumenicznego
winny być jeszcze bardziej zaangażowane specjalistyczne instytucje. Problemy, za-
gadnienia, kwestie ekumeniczne powinny być jeszcze bardziej „inkorporowane”
w teologię duchowości, a ekumenizm żywo obecny w refleksji prowadzonej przez
teologię moralną.

Celem dzieła jest przyczynienie się do kształtowania postawy, co więcej – du-
chowości dialogu. Powołaniem wszystkich chrześcijan jest kroczenie śladami Je-
zusa Chrystusa, wychodzenie z życzliwością do wszystkich spotykanych na drodze
swojego życia. Nie jest to proste, bowiem resentymenty, konfesyjne kompleksy, za-
sklepienie i jednocześnie niezagojone rany, a nade wszystko poczucie pychy, wyż-
szości i pretensjonalnej wyjątkowości utrudniają interreligijną, a więc i międzyoso-
bową komunikację i porozumienie. Bardzo ważną zasadę ekumenizmu, często za-
poznaną przez dialogiczne autorytety, wyznacza pokora. Nie oznacza ona sła-
bości, poczucia przegranej, kompleksu niższości, bezwartościowości. Pokora jest
siłą ekumenizmu, a także dialogu międzyreligijnego! I może właśnie dlatego po-
stęp na drodze do pełnej jedności jest znikomy, bo często jej brak. Nauczycielem
pokory dla wszystkich: chrześcijan i niechrześcijan, liderów religii i hierarchów
oraz szeregowych wiernych (co wcale nie oznacza wiernych marginalnych) jest
właśnie Franciszek z Asyżu. Jego bogactwem był Bóg Trójjedyny, Jego skarbem –
Ubogi i Niezrozumiany (a przez swoich – Odrzucony) Jezus Chrystus. Właśnie
dlatego nazwany został Biedaczną z Asyżu, co nie oznacza, iż był ofiarą losu.
Franciszek był przekonany, iż Panem losu Jest Bóg – Ten, Który Jest – Ten, Który
Jest Miłością. Ekumenizm i dialog międzyreligijny to pokorna służba Kościołowi
i Chrystusowi na wzór św. Franciszka i pod jego patronatem.

Eugeniusz Sakowicz, Warszawa

GRZEGORZ Z NYSSY, *Homilie do Pieśni nad Pieśniami*. Wstęp, tłumacze-
nie, przypisy Marta PRZYSZYCHOWSKA, Źródła Myśli Teologicznej 43, Wy-
dawnictwo WAM, Kraków 2007, ss. 252.

Zastanawiające, jak jedna z najtrudniejszych oraz najbardziej dyskutowanych
ksiąg Starego Testamentu, a mianowicie Pieśń nad Pieśniami, znowu znalazła się
w samym centrum zainteresowania komentatorów, i to do tego stopnia, że jej ob-
jaśniania podjęli się także dwaj papieże – Jan Paweł II i Benedykt XVI. Pierwszy